

Gabriel, Jiří

Nový příspěvek k otázce klasifikace soudů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1958, vol. 7, iss. B5, pp. 105-110

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107329>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a to ještě jen v některých případech. Autorka stírá rozdíl mezi Masarykem a pozdějšími kosmopolity (anonymními), pro něž „světová kultura nebo západní kultura ... není nic jiného než reakční filosofie, úpadkové umění a nejružnější odstíny náboženství...“ (str. 66—67). Opomíjí Masarykovo vystoupení v „hilsneriádě“. Neuvádí Masarykovo útoky proti vlastenectví, jeho zdůrazňování drobné práce pro vlast atd. Zůstává pak záhadou, proč jeho názory o vlastenectví působily i na široké vrstvy. Zde by bylo třeba rozebrat protirevoluční smysl jeho antithese „drobná práce — revoluce“: proč líčí revoluci jako „aristokratickou neprací“, jako „mučednictví“ a proč stírá rozdíl mezi proletářskou revolučností a aristokratickou revoltou části buržoasní inteligence (Schopenhauer, Nietzsche apod.).

Povrhní je i způsob, jakým autorka charakterizuje vliv buržoasní filosofie u nás: česká buržoasie „s horečným spěchem začala přenášet ze Západu celý arsenál prostředků používaných vyzrálou buržoasií. Comte, Malthus, Avenarius, Pascal, Bergson — to jsou ještě nejsolidnější jména a pouze začátek; okouzlení Freudem — to byl konec“ (str. 65). Jména jsou vybrána zcela nahodile a určení stupně jejich „solidnosti“ je při nejmenším problematické (např. proč právě Freud má reprezentovat vrchol úpadku?).

Nevím též, proč je třeba charakterizovat náš vztah k pokrokové západní kultuře jen frázovitým uvedením několika lesklých jmen: „Existuje Amerika — vlast Jeffersona, Whitmana i Fasta; je Anglie Shakespeara a Bacona, země, v níž žil a pracoval Karel Marx. Milujeme Francii, kolébku Veliké revoluce, milujeme Paříž komunardů“ (str. 62). Podobný postup najdeme někdy v politických projevech státníků. Politický projev není filosofický nebo kulturně historický traktát a v něm tato formulace plní jistý účel. V obsáhlém filosofickém pojednání se však stává frází.

Všechny uvedené nedostatky projevují se i ve stylu, jímž je kniha psána. Autorka často používá emocionálně zabarvených přívlastků, které mohou plnit svou funkci pouze tehdy, následují-li po důkladném rozboru anebo jestliže jde o názory očividně nesmyslné a reakční, které si řádný rozbor ani nezasluhují. — Kadlecová rovněž příliš často dává přednost slovu mluvenému před psaným (např. na str. 91 odstavec o neutralitě). Co však je působivé a někdy přímo nezbytné v ústním projevu, stává se přítěží v tištěném pojednání.

Stručně shrnuji celkový úsudek o knize. Práce soudružky Kadlecové jistě řekne mnohým lidem užitečné věci a zaměří jejich myšlenky správným směrem. Není však vzhledem k současným nárokům dobrá. Nese zřetelné stopy toho přístupu k filosofickým problémům, který byl před několika lety běžný a s nímž bychom se již neměli ve filosofické literatuře setkávat.

Lubomír Nový

Nový příspěvek k otázce klasifikace soudů. Otázkám logického soudu a jeho třídění věnovali sovětsí logikové v posledních letech poměrně hodně pozornosti. K dosavadní tradiční klasifikaci se kriticky vyslovují nejen autoři jednotlivých učebnic logiky (např. K. S. Bakradze, V. F. Asmus aj.) a některé studie časopisecké, ale můžeme již zaznamenat i několik monografií pojednávajících o této problematice: k dosud vyšlým pracím P. V. Tavanca „Soud a jeho druhy“ a „Otázky teorie soudu“¹ je třeba přidat i studii A. V. Drozdova, „Otázky klasifikace soudů“, jež vyšla ke konci roku 1956² nákladem leningradské university („Voprosy klassifikacii suzdenij“, Leningrad 1956).

Monografie obsahuje — mimo předmluvy a závěru — celkem čtyři kapitoly: V první kapitole pojednává autor o specifičnosti soudu a o nedostatecích tradiční klasifikace soudů (§ 1. Obecné poznámky. § 2. Specifické znaky soudu. § 3. Nedostatky tradiční klasifikace soudů). V druhé kapitole dělí Drozdov soudy podle jejich složení (§ 1. O oprávněnosti dělení soudů na jednoduché a složené. § 2. Dělení soudů na jednoduché a složené v sovětské logice. § 3. Jednoduché a složené soudy). Dělení soudů podle povahy tvrzení či popírání je věnována třetí kapitola (§ 1. Kategorický soud a jeho druhy. § 2. Podmíněný soud). V poslední kapitole pak autor třídí soudy podle jejich obsahu (soudy a) existenciální, b) vztahové, c) vřazující - vključajučijje, d) soudy o vlastnosti předmětu), kvality, kvantity a modalitě.

Úvodem k vlastní problematice je první kapitola studie. Autor tu kritizuje idealistické pojetí soudu u Hegela, Hamiltona, Povarnina a pokouší se vymezit pojem logického soudu; uvádí nejdříve znaky, jež jsou vlastní všem formám myšlení — tedy i pojmu a úsudku a poté jmenuje znaky náležející jediné soudu.

Specifičnost soudu je dána podle Drozdova především těmito znaky: soud je vyjádření vztahu mezi dvěma objekty myšlení, spojení subjektu a predikátu, tvrzení nebo popírání něčeho o něčem; je vždy vyjádřen větou. A. V. Drozdov, který upustil od jakýchkoli

úvodních úvah o předmětu logiky, o vztahu logiky a gnoseologie, tedy zřejmě nerozlišuje ani gnoseologické a logické znaky soudu; projevilo se to i na jeho definici soudu, kterou lze označit jako gnoseologicko-logickou: „soud je ucelená myšlenka, jež odráží prostřednictvím tvrzení nebo popírání a ve formě subjekt-predikátového spojení vztah mezi dvěma objekty skutečnosti“ (str. 26). Podobně jako někteří jiní logikové nepokládá Drozdov „pravdivost nebo nepravdivost“ za znak vlastní jen soudu, ale připisuje jej i pojmu a úsudku: všechny formy jsou odrazem objektivní reality a přísluší jim proto buď pravdivostní nebo nepravdivostní hodnota. Tím však Drozdov upadá do rozporu, který, jak se domnívám, nemůže řešit: znak pravdivosti (nebo nepravdivosti) připisuje vedle soudu také ostatním formám myšlení, zároveň však znak „tvrzení nebo popírání něčeho o něčem“ — a jen tvrzení nebo popírání (= poznatek) může být pravdivé nebo nepravdivé — vyhrazuje pouze soudu. Kdyby chtěl být Drozdov zcela důsledný, musel by přiznat pravdivostní hodnotu také počítku, vjemu a představě, neboť i v těchto případech jde o odrazy objektivní reality.

V úvodu k práci, v níž jde především o klasifikaci soudů, měl pak být zvlášť zdůrazněn znak, o němž se Drozdov nezmiňuje vůbec -- „to, že každý soud může být buď premisou nebo závěrem nějakého úsudku, to, že může být z něho vyvozen nový soud nebo že může být sám vyvozen z jiných soudů...“² Také A. V. Drozdov by jistě tento znak zdůraznil, kdyby si již v úvodu ke své studii položil otázku, na níž konečně dále několikrát narazil — z jakých vlastně důvodů potřebuje logika klasifikovat soudy, kdyby zde ukázal, že logiku může zajímat soud jen jako složka úsudku, jako prvek, k němuž dochází při analýze vlastního předmětu zkoumání — správného myšlení, tj. správného usuzování (úsudku).

Je třeba zmínit se ještě alespoň o tom, jak autor naší monografie pohlíží na vztahové soudy. Je totiž známo, že sovětská logiková jsou sice zajedno v hodnocení tzv. vztahové logiky, že se však již rozcházejí v názoru na samy vztahové soudy. Tak např. M. S. Strogovič spolu se vztahovou logikou odmítl i vztahové soudy, nebo přesněji řečeno, odmítl je uznat za zvláštní, specifický druh soudů (a R b) a převáděl je na soudy typu „S je (neú) P“. Stanovisko P. V. Tavance je od pojetí Strogovičova poněkud odlišné. Také on se sice domnívá, že každý vztahový soud je soudem atributivním, nesouhlasí však se Strogovičem v tom, že není možno považovat vztahový soud za zvláštní druh soudu.³ A. V. Drozdov zastává názor v podstatě stejný,⁴ i on uznává vztahový soud za zvláštní druh soudu jen potud, pokud dělí soudy podle obsahu a nesouhlasí již s názorem, jehož oprávněnost dokazuje v sovětské logice např. D. P. Gorskij,⁵ že vztahový soud má specifické rysy i pokud jde o jeho formu.

V závěru první kapitoly vytýká Drozdov chyby dosavadní tradiční klasifikace (nedělila soudy podle obsahu, trpěla nepřesností ve vymezení některých druhů soudů, porušovala logická pravidla dělení atd.) a soudí, že každá klasifikace musí odpovídat na dvě otázky: v jakých formách soudů odrážíme objektivní realitu a co se z této reality jednotlivými formami soudů odráží. Tyto otázky jsou Drozdovovi také základem pro dělení soudů podle jejich formy a obsahu.

Ve své studii věnoval Drozdov největší pozornost dělení soudů na jednoduché a složené (druhá a část třetí kapitoly); otázce, při jejímž řešení se názory logiků — podobně jako při řešení modalit soudů — rozcházejí nejvíce.⁶ Někteří logikové (Kant, Karpov aj.) toto dělení soudů odmítali vůbec. V sovětské logice dělí soudy na jednoduché a složené většina logiků a patří mezi ně i náš autor.

„Skládá se daný soud pouze z jednoho subjektu a z jednoho predikátu, tzn. obsahuje jen jedno tvrzení či popírání, nebo obsahuje několik tvrzení či popírání?“ — to je otázka, na níž odpovědět znamená podle Drozdova určit, zda daný soud patří do třídy soudů jednoduchých nebo do třídy soudů složených. Ukáže se však, že věc není tak jednoduchá a snadná, jak by se mohlo z tohoto návodu snad zdát: vždyť např. D. P. Gorskij rozlišuje jednoduché a složené soudy téměř stejným způsobem⁷ a přece považuje např. soud „Jestliže se nepřítel nevzdá, pak ho zničíme“ za příklad soudu složeného, zatím co A. V. Drozdov označuje tentýž soud za jednoduchý.

A. V. Drozdov si pečlivě všimá všech zásahů sovětských logiků do tradiční klasifikace soudů; největší pozornost věnuje ovšem monografickým studiím P. V. Tavance, na kterého také v mnohém navazuje.⁸ V otázce třídění soudů na jednoduché a složené se však jejich názory do značné míry rozcházejí:

Tavance považuje za složené soudy podmíněné, slučovací, rozdělovací, rozlučovací a vyděluje.

Drozdov odmítá označovat za složený především soud podmíněný. Jeho polemika s Tavancovým pojetím podmíněných soudů nepřináší však nové argumenty, které by svědčily o jednoduché povaze těchto soudů. Drozdov se totiž domnívá, že nemá logický

smysl rozkládat podmíněný soud, např. „Zahříváme-li určitý předmět, pak se roztahuje“, na dvě věty — „Zahříváme-li určitý předmět“ a „Pak se roztahuje“, neboť v těchto větách se nic netvrdí ani nepopírá — nejde tedy vůbec o soudy.⁹ Stejně však nelze podle Drozdovova mínění rozložit daný soud na dva soudy kategorické („Zahříváme předmět“, „Předmět se roztahuje“) neboť tyto soudy nejsou v podmíněném soudu obsaženy. Logický smysl podmíněného soudu spočívá v tvrzení nebo popírání vztahu S a P, v predikování, v tom se tedy neliší od ostatních soudů...“ (str. 93). Rozdíl mezi kategorickými a podmíněnými soudy se netýká obecné formy, struktury, ale záleží ve zvláštnostech, v nichž se v daném soudu konkrétně projevuje subjekt — predikátový vztah (str. 95). Drozdov má na mysli tyto zvláštnosti: tvrzení a popírání mají tu podmíněný charakter, závisí na určité podmínce, která se stává součástí soudu; subjekt podmíněného soudu se liší od subjektu kategorického soudu tím, že se jeho součástí stává i podmínka v soudu obsažená: v podmíněném soudu je vyjádřeno naše poznání vztahu podmínky a následku. Posledním znakem se Drozdov hlásí k Tavancovu názoru, který označuje za jednostranná ta pojetí, která chápou podmíněný soud buď pouze jako tvrzení či popírání o něčem podmíněném, nebo pouze jako vyjádření vztahu podmínky a následku. Také A. V. Drozdov považuje tyto znaky za dvě stránky podmíněného soudu, jež nelze od sebe oddělovat, není však možno nepovšimnout si toho, že celým svým pojetím podmíněných soudů zdůrazňuje Drozdov především první stránku těchto soudů; to se projevuje i v jeho snaze převádět podmíněné soudy na subjekt-predikátovou formu. Drozdovovi se ovšem může podařit určit S a P podmíněného soudu (tj. soudu vztahového) až po té, když jej převede na soud kategorický.

Avšak odmítnutí možnosti a oprávněnosti převádět podmíněný soud na soud S—P neříká ještě nic o tom, zda soud podmíněný je jednoduchý nebo složený. Bylo již řečeno, že A. V. Drozdov souhlasí s názorem, že v podmíněném soudu jde také o vztah podmínky a následku. Může však být to, co nazýváme podmínkou, a to, co nazýváme následkem, vyjádřeno jinak, než ve formě soudu, jako tvrzení něčeho o něčem? Drozdov má sice pravdu když píše, že v podmíněném soudu, který uvedl jako příklad, ani netvrdíme, že „zahříváme předmět“, ani že „se předmět roztahuje“, sotva však může popřít, že právě tyto dva kategorické soudy vystupují v podmíněném soudu „Zahříváme-li předmět, pak se roztahuje“ jako podmínka a následek. V podmíněném soudu nevyovídáme přímo ani o podmínce, ani o následku, ale o jejich vztahu — jde tu tedy o vztah mezi dvěma soudy.¹⁰

Na rozdíl od Tavance (a většiny sovětských logiků vůbec) považuje A. V. Drozdov za jednoduché také soudy rozlučovací (alternativní — rozdělitelné).

Tento svůj názor se pokouší dokázat především rozhořem rozlučovacího sylogismu.¹¹ Jehož nižší premisou je kategorický soud. Avšak ani několikastránkovou analýsou konjunktivně-kategorického sylogismu Drozdov členáře nepřesvědčí, že rozlučovací soud (např. „Tento les je buď listnatý, nebo jehličnatý, nebo smíšený“) je třeba chápat jako jednoduchý soud se složeným predikátem a nikoli jako spojení tří jednoduchých soudů spojkou „nebo“. Drozdov se domnívá, že možnost vyvodit závěr z rozlučovacího a kategorického soudu (který potvrzuje jednu z alternativ) je dána složeností predikátu rozlučovacího soudu. Ke stejnému závěru v takovém úsudku dojdeme i tehdy, chápeme-li vyšší premisu jako složený soud a nižší premisu jako potvrzení pravdivosti jednoho ze soudů obsažených ve vyšší premise. Závěr vyplyne ze znalosti základních logických principů — z pravdivosti jednoho soudu usuzujeme na nepravdivost soudů, jež jsou v kontrárním nebo kontradiktorním vztahu k soudu pravdivému.

A. V. Drozdov se také domnívá, že pravdivostní hodnocení rozlučovacího soudu, chápeme-li jej jako soud složený, musí nutně vést k neřešitelným rozporům. Jak je možné, ptá se Drozdov, hovořit o nějakém rozlučovacím soudu jako o soudu pravdivém, když jsou v tomto soudu vedle jednoho pravdivého obsaženy ještě dva soudy nepravdivé?¹² Mějme však příklad: na otázku kolik je hodin, odpovídáme např. „je buď pět nebo šest hodin“ — předpokládejme, že jsme nerozeznali zcela přesně počet úderů věžních hodin, které právě odbíjely. Je zřejmé, že naše výpověď bude možno považovat za pravdivou tehdy, bylo-li v dané chvíli skutečně pět nebo šest hodin, tzn. v tom případě, byla-li pravdivá jedna z uvedených alternativ. Domnívám se, že tu nelze hovořit o neřešitelném rozporu.

Nepravěm, píše dále Drozdov, bývají mezi složené soudy zařazovány i soudy souborné („sostava“),¹³ které P. V. Tavaneec ve studii Soud a jeho druhy považuje — vedle soudů klasifikačních — za druh soudů rozlučovacích. Jde o soudy typu „Nejvyšší sověť SSSR se skládá ze Sovětu svazu a Sovětu národností“. Predikát těchto soudů „není ničím jiným, než vypočítáním jednotlivých částí předmětu, který je odrážen v subjektu soudu“ (str. 56), tzn. že všechny znaky uváděné v predikátu je nutno chápat jako části jediného predikátu. Za souborné soudy považuje A. V. Drozdov i některé soudy, které Tavaneec uvádí jako

příklady soudů klasifikačních (např. soud „Klasiky ruské filosofie jsou Gercen, Bělinskij, Černyševskij a Dobroljubov“). Rozdíl mezi těmito nepravými klasifikačními soudy a soudy soubornými spatřuje A. V. Drozdov jednak v tom, že „... zatím co v soudu souborném subjekt vystupuje jako agregát a v predikátu jsou vypočítány jeho části, tu v uvedených klasifikačních soudech vystupuje subjekt jako třída předmětů a v predikátu se ukazuje jeho rozsah...“ a dále v tom, že „... u soudu klasifikačního může být subjekt predikátem každého v predikátu vypočítaného předmětu, zatím co u soudů souborných tomu tak není“ (str. 58). Vlastním soudům klasifikačním pak věnuje Drozdov krátkou poznámku, v níž zařazuje tyto soudy mezi složené (str. 80).

K složeným soudům patří tedy podle Drozdova tyto soudy: slučovací soudy (konjunktivní — Tento člověk je silný a vytrvalý, kopulativní — Ivan a Petr jsou studenti; konjunktivě-kopulativní — Ivan a Petr studují v LGU a bydlí v internátě), klasifikační soudy (Vědy jsou společenské a přírodní) a soudy vylučující (Všichni studenti, až na Petra, jsou žáci s výborným prospěchem).

Poznámkami o Drozdovově pojetí některých soudů složených jsem referoval i o větší části obsahu třetí kapitoly, v níž autor dělí soudy podle povahy tvrzení nebo popírání na soudy kategorické a podmíněné.¹⁴ Dělení soudů podle povahy tvrzení nebo popírání zastupuje tradiční dělení podle relace. Od tohoto dělení se liší tím, že alternativní soudy nejsou považovány vedle soudů kategorických a podmíněných za třetí samostatnou skupinu, ale jsou zařazeny mezi soudy kategorické. („Kategorický“ tu tedy znamená totéž co „nepodmíněný“.) Drozdovova připomínka k obvyklému třídění soudů podle relace je vzhledem k požadavku jednotného základu dělení nepochybně na místě. Přesto však, jak se domnívám, zůstává i nadále otázka, zda není třeba tyto alternativní soudy pro jejich zcela specifické znaky uznat vedle soudů kategorických a podmíněných za samostatný druh soudů. Vždyť sylogistické úsudky rovněž dělíme na kategorické, hypotetické a rozlučovací.

Drozdovův výklad kategorických soudů je spojen s polemikou proti Bakradzeho ztotožňování kategorických soudů se soudy jednoduchými a proti Tavancovi, který dělí na kategorické a podmíněné jen soudy složené.¹⁵

Ve čtvrté kapitole dělí autor soudy podle obsahu, kvality, kvantity a modality.

Všechny výpovědi, jež mohou tvořit obsah soudů, rozděluje A. V. Drozdov na čtyři základní druhy: na výpovědi o existenci (soudy existenciální), na výpovědi o vztahu předmětu a vlastnosti (soudy o vlastnosti), na výpovědi vřazující předmět do třídy předmětů nebo méně obecnou třídu do třídy obecnější (soudy vřazovací) a na výpovědi o vztazích (soudy vztahové). Škoda však, že výklady o jednotlivých těchto druzích soudů jsou příliš stručné a že chybí i vysvětlení, proč vlastně logika potřebuje toto dělení soudů.¹⁶

Velmi stručné je i dělení soudů na kladné a záporné. Autor vymezuje tyto soudy a odmítá všechny pokusy o jiné než toto dvoučlenné dělení, např. dělení Kantovo a Helgelovo, i názory, které podceňují poznávací hodnotu záporného soudu.¹⁷

V rozsáhlejší třetí části čtvrté kapitoly dělí A. V. Drozdov soudy podle kvantity tradičním způsobem na jedinečné, částečné a obecné, odmítaje všechny pokusy rozmnožovat počet členů dělení o další. Rozlišuje jedinečné soudy, v nichž jako subjekt vystupuje jedinečný pojem o jedinečném předmětu, a jedinečné soudy, kde funkci subjektu plní pojem jedinečný-hromadný; varuje před tím, abychom v poslední jmenovaném soudu nepřičítali znak obsažený v predikátu nejen určitému agregátu předmětů, ale i jeho jednotlivým členům. Zniňuje se o Tavancově rozlišování soudů individuálních a vlastních soudů jedinečných, považuje však toto rozlišování za neopodstatněné. Částečné soudy dělí na určité (obsahují určující výraz „většina“) a neurčité (s výrazy „některé“, „jenom některé“). Obecné soudy rozděluje na čistě obecné, vyčleňující a vylučující; každý z nich pak může být buď soud o obecném (podstatě, zákonu) nebo registrující. Podobně jako Tavanec píše A. V. Drozdov o úloze jedinečných, částečných a obecných soudů v procesu poznání.¹⁸

Dělení soudů podle modalit, k němuž přistupuje A. V. Drozdov v závěru čtvrté kapitoly své monografie, patří k nejproblematičtějšímu dělení soudů vůbec. Modalita soudů bývá chápána buď jako určitý stupeň jistoty naší výpovědi (rozdíl mezi soudy asertivními, apodiktickými a problematickými se tedy po vzoru Kantově hledá v poznávajícím subjektu samém), nebo jako odraz objektivní skutečnosti, nutnosti a možnosti — pokud ovšem není otázka modalit z logiky vůbec vylučována.

A. V. Drozdov polemizuje s pojetím A. S. Strogoviče a A. V. Asmuse, kteří chápou modalitu soudů jako stupeň jistoty a dělí soudy podle modalit na soudy o skutečnosti, možnosti a nutnosti podle toho, „jakými kategoriemi jsou charakterisovány předměty, jevy nebo vztahy, o nichž se hovoří v tom nebo onom soudu“ (str. 130).¹⁹ Podle toho upravuje autor i tradiční schema problematických soudů „Je možné, že S je (není) P“ na „S je (není) P“. Např. v soudu „Je možno vybudovat socialismus“ je výraz „Budování

socialismu“ subjekt, a výraz „možné“ predikát. Tento soud slouží autorovi naší monografie zároveň za příklad jednoho ze dvou možných typů soudů o možnosti; vypovídáme tu o něčem, co v dané chvíli ještě neexistuje (např. socialismus v Albánii). V druhém typu soudů o možnosti (např. „Je možné, že autor těchto veršů je Puškin“) se pak odráží „neúplnost našeho poznání“, určitý problém, který dosud čeká na řešení. Drozdov je označuje jako problematické a vtěsnává je také do schema „S je (není) P“. Škoda však, že si Drozdov vůbec nevšímá názorů těch logiků, kteří modalitu z logiky docela vylučují; jejich argumenty by neměl opomíjet žádný z logiků, kteří jako Drozdov chtějí nějakým způsobem modalitu pro logiku zachránit.

Drozdovova monografie o klasifikaci soudů podává poměrně ucelený přehled o řešení této otázky v sovětské logice (opomenuty zůstaly bohužel práce D. P. Gorského), nám však za to, že práce o soudech nemůže nechávat bez povšimnutí názory tzv. moderní logiky a její třídění soudů. Druhým nedostatkem Drozdovovy práce je pak skutečnost, na niž jsem již upozornil — že si totiž autor neujasní dostatečně přesně význam a smysl klasifikace soudů a že jen zcela výjimečně spojuje otázku soudu s problematikou správného myšlení, úsudku. Čtenář, a studie je určena také pro posluchače vysokých škol, se pak neubrání nesprávnému dojmu (např. při dělení soudů na jednoduché a složené, jemuž Drozdov věnoval nejvíce pozornosti), že jde o počínání do značné míry samoučelné.

Jiří Gabriel

POZNÁMKY

¹ P. V. Tavanec, „Suždenije i jego vidy“, Nakladatelství Akademie věd SSSR, Moskva 1953; „Voprosy teorij suždenija“, tamtéž, 1955. O monografii „Suždenije i jego vidy“ pojednal velmi podrobně J. Macháček (Sb FFBÚ 1955, B 3, str. 95—115 a Sb FFBÚ 1957, B 4, str. 97—120).

² Josef Macháček, Soud a jeho druhy, Sb FFBÚ 1955, B 3, str. 102.

³ Srov. P. V. Tavanec, Soud a jeho druhy, str. 91.

⁴ A. V. Drozdov oprávněně Tavanecovi vytýká jeho pojetí vztahu jako znaku předmětu.

⁵ Srov. např. stať „Otnošenija, ich logičeskije svojstva i ich značenije v logike“, Učebnyje zapiski, vypusk 169, Moskva 1954; český referát o této studii viz ve Filosofickém časopisu, Praha 1956, č. 6.

⁶ České učebnice logiky přecházely tuto otázku většinou téměř bez povšimnutí.

⁷ „Soudy bývají jednoduché a složené. Složené jsou ty soudy, které se skládají z několika jednoduchých soudů.“ Logika, Moskva 1954, str. 46.

⁸ Drozdov však cituje pouze první Tavanecovu monografii („Suždenije i jego vidy“).

⁹ Vtom má Drozdov ovšem pravdu; tato skutečnost však svědčí pouze o tom, že výrazy jako „jestliže“, „pak“ apod. nelze včleňovat do jednoduchých soudů, jež tvoří nějaký soud složený. (Srov. A. Grzegorzcyk, Populární logika, Praha 1957, str. 19—20.)

¹⁰ Srov. J. Macháček, Soud a jeho druhy, Sb FFBÚ 1957, B 4, str. 116.

¹¹ Kladný modus přešel Drozdov tvrzením ne zcela přesným: „Rozlučovací soudy mohou být premisami i závěrem syllogismu, jako všechny ostatní soudy. V rozlučovacích sylogismech jsou rozlučovací soudy složeny ze dvou termínů — subjektu a predikátu a svou strukturou se rozlučovací syllogismus ničím neliší od jiných kategorických sylogismů (str. 70).“

¹² A. V. Drozdov považuje za pravdivý ten rozlučovací soud, jehož predikát vyčerpává všechny druhy toho rodu, jehož členem je i předmět soudu.

¹³ Jde o soudy o souboru, o složení.

¹⁴ „Jestliže vztah věty, o nichž se hovoří v soudu, tvrzení nebo popírání tohoto vztahu má bezpodmínečnou povahu, pak takový soud označujeme jako kategorický. Jestliže tento vztah, jeho tvrzení či popírání má podmíněnou povahu, tu takový soud nazýváme podmíněným.“ str. 61.

¹⁵ Pro Tavanec nemá však smysl takové dělení jednoduchých soudů; tím, že chápe podmíněné soudy jako složené, jsou zároveň všechny jednoduché soudy kategorické. Drozdov naopak může dělit na kategorické a podmíněné jen soudy jednoduché.

¹⁶ Tak např. o soudech existenciálních se sice čtenář dovídá, že jde o soudy, které „vyjadřují naše poznání o tom, že daný předmět, věc, jev, událost, fakt byl, existoval, existuje nebo neexistuje ve skutečnosti“ (str. 104), že autor nesouhlasí s Tavanecovým pojetím existence předmětu jako vlastnosti předmětu, že se rozchází s Bakradzem, který

chápe soud o existenci jako vřazování daného předmětu do systému objektivního světa, nedoví se však téměř nic o tom, jak autor zdůvodňuje svoje stanovisko a bude postrádat i sám logický rozbor těchto soudů, jejichž zvláštní povaha je patrna na první pohled.

¹⁷ O Tavaňcově rozlišování soudů kladných a záporných a soudů popírajících a popíraných se *Drozdov* nezmiňuje. Nepíše také o pokusech vykládat rozdíl mezi kladnými a zápornými soudy nikoli rozdílností kvality spony, ale rozdílností kvality predikátu.

¹⁸ Zamyšlení nad touto otázkou přivádí některé logiky k pokusům o dělení soudů z tohoto gnoseologického hlediska. Zmíním se zde o jednom z nich, i když se autor naší monografie o soudech o těchto pokusech nezmiňuje. Tak např. *M. N. Aleksejev* (*Voprosy filosofii* 1956, č. 2, str. 49—61), který rozlišuje mezi formální a dialektickou logikou (rozdíl spatřuje především v tom, že dialektická logika — díky své dialektické metodě — zkoumá pojmy, soudy a úsudky, které jsou schopny odrážet dialektiku věcí, kdežto formální logika, jež se řídí známými logickými principy, se musí spokojit se zkoumáním pojmů, soudů a úsudků, které tuto schopnost v takové míře nemají) kritizuje formální logiku, že nevěnovala pozornost *Engelsově* klasifikaci soudů, jak ji podal v *Dialektice přírody* (str. 190—192, čes. vyd. z r. 1949). Jak známo, *Engels* tu ukazuje, jak se postupně prohlubuje naše poznání — např. od poznatku, že „tření je zdrojem tepla“, přes zjištění, že „všechn mechanický pohyb je schopen přeměnit se třením v teplo“, dospíváme k poznání, že „každá forma pohybu je za podmínek stanovených pro určitý případ jak schopna, tak nucena zvracet se přímo v jakoukoli jinou formu pohybu“. Každý poznatek může být vyjádřen jediné ve formě soudu, a proto se cesta našeho poznání (od jedinečného přes zvláštní k obecnému) projevuje svým způsobem v soudech. *Engels* (a po něm *Aleksejev*) může proto z tohoto hlediska dělit soudy na soudy o jedinečném, zvláštním a obecném, nelze však vytýkat logice, že této klasifikaci nevěnovala pozornost. Při kritice formální logiky podceňuje *Aleksejev* formálně logickou klasifikaci soudů a přehlíží, že jediné tato klasifikace je skutečnou klasifikací soudů samých jako forem myšlení, k nimž formální logika dospívá při analýze správného usuzování. Není snad ani třeba podotýkat, že formální logika — stejně jako logika dialektická — nemůže svými prostředky ani rozhodnout, zda ten nebo onen soud je soud o zvláštním nebo obecném atd. Tuto otázku může zodpovědět jediné příslušná speciální věda. Proto také z hlediska formální logiky je např. soud, který *Engels* uvádí jako příklad pro soud zvláštní („Všechn mechanický pohyb je schopen přeměnit se třením v teplo“) soud obecný.

¹⁹ Zcela podobně chápe modalitu soudů i *P. V. Tavanec*.

K základní otázce estetiky. (Oponentský posudek práce Václava Zykunda, *K základní otázce estetiky*, SNKL 1957, str. 198.)

Není to jedna, nýbrž několik otázek, na něž hledá V. Zykund odpověď ve své práci, nicméně „základní otázku“, o jejíž řešení se pokouší. Je otázka specičnosti umění. „Umění je specifickou formou poznání“ — to je předpoklad, z něhož autor vychází, a to je také myšlenka, kterou chce celou svou práci dokázat. Všechny ostatní závěry, jež při řešení dilčních problémů vyslovuje, mají konec konců sloužit k důkazu této teze. Nemyslím, že se mu tento důkaz zdařil. Domnívám se naopak, že dokazuje něco, co dokázat nelze. Umění není specifická forma poznání, alespoň ne v tom smyslu, jak chápe „umělecké poznání“ Zykund.

O užitečnosti Zykundovy práce nepochybují. Je to obsáhlý diskusní příspěvek, jež je třeba uvítat nejen proto, že se v něm přivádí ad absurdum názor, obhajovaný dosud mnohými filozofy a teoretiky umění, nýbrž i proto, že přináší četné podněty k řešení otázek stejně důležitých jako je otázka specičnosti umění. Je-li ostatně problém, zda je umění specifický druh poznání, není možno nikomu vytýkat jeho „ano“ nebo „ne“, jímž na tento problém odpovídá. Zykund volí jedno z možných řešení a snaží se je zdůvodnit tak, aby obstálo v boji s opačným míněním. Sám říká, že jeho důkazy „jistě nemohou plně uspokojit ty, kteří pochybují o správnosti... tvrzení“ (str. 194), jímž svůj výklad začíná i končí. Patřím k „těm, kteří...“, a proto je samozřejmé, že musím přistoupit jak k jeho základní otázce, tak k jeho řešení této otázky z hlediska, které se liší od jeho hlediska. Právě pro tuto výhradu (nikoliv přes tuto výhradu), která se týká Zykundova základního pojetí otázky, pokládám jeho diskusní příspěvek za přínos v naší filosofické literatuře: provokuje k hlubšímu zamyšlení nad diskutovanou otázkou, nutí i k ujasnění celé řady otázek gnoseologických, je zkrátka sloverm do diskuse, které není možno přejít mlčením — i když autor sám se ne dost hluboce zamýšlí nad problémy, o nichž pojednává.

V čem je dle mého mínění základní omyl Zykundova pojetí? Zajisté ne v tom, že pokládá umění za poznání, nýbrž v tom, že je pokládá pouze za poznání. Tvrdí sice, že